

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı

**PROFESYONEL SES KULLANICILARININ
DEMOGRAFİK BİLGİLER VE SES HANDİKAP ENDEKSİYLE
SES FARKINDALIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

Buse BEŞENK

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

PROFESYONEL SES KULLANICILARININ DEMOGRAFİK BİLGİLER VE SES
HANDİKAP ENDEKSİYLE SES FARKINDALIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Buse BEŞENK

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

ÖZET

BEŞENK BUSE. *Profesyonel Ses Kullanıcılarının Demografik Bilgiler ve Ses Handikap Endeksiyle Ses Farkındalıklarının Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir, 2023.

Bu çalışmada, ses bozukluğu tanısı konmamış profesyonel ses kullanıcısı olan, çağrı merkezi çalışanları, öğretmenler, pazarcılar, din görevlileri ve satış danışmanlarının ses farkındalıklarını tanımlamak ve ses özelliklerinin hayat kalitelerini nasıl etkilediği araştırılmıştır.

Araştırmaya 30 din görevlisi, 22 çağrı merkezi çalışanı, 34 pazarcı, 23 satış danışmanı ve 45 öğretmen katılım sağlamıştır. Araştırmaya 18 yaş üzeri katılımcılar dahil edilmiş ve Google form üzerinden anket yöntemiyle katılımcılara Demografik Bilgi Formu ve Ses Handikap Endeksi uygulanmıştır.

Tanımlayıcı analizler değişkenler için ortalama ve standart sapmalar kullanılarak verilmiştir. Grup karşılaştırmaları için parametrik olmayan Mann-Whitney U test ile Kruskal-Wallis-H testleri uygulanmıştır. İstatistiksel analizler için anlamlılık seviyesi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir. Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerinin çözümlenmesinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapmadan yararlanılmıştır. Çalışmada istatistiksel olarak önemli farklılıklar $p<0.05$ referans alınarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, profesyonel ses kullanıcısı olan meslek gruplarının seslerine karşı yeterli farkındalıkları olmadığı ve ses kullanımlarına büyük ölçüde dikkat etmediği görülmüştür. Mesleklere göre Ses Handikap Endeksinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır fakat diğer parametrelerde anlamlı farklılıklar mevcuttur.

Anahtar Sözcükler: Ses, Ses Farkındalığı, Profesyonel Ses, Ses Hijyeni, Profesyonel Ses Kullanıcısı

ABSTRACT

BESENK BUSE. *Evaluation of Demographic Information and Voice Handicap Index for Professional Voice Users and Their Voice Awareness*, Master's Thesis. Nevsehir, 2023.

This study aims to investigate the level of voice awareness among professional voice users who have not been diagnosed with voice disorders, including call center employees, teachers, vendors, religious officials, and sales consultants. It also examines how their voice characteristics affect their quality of life.

The study involved 30 religious officials, 22 call center employees, 34 vendors, 23 sales consultants, and 45 teachers. Participants over the age of 18 completed a Demographic Information Form and a Voice Handicap Index survey using Google forms.

The descriptive analysis utilized means and standard deviations for variables, while group comparisons were conducted using non-parametric Mann-Whitney U test and Kruskal-Wallis-H test. The significance level for statistical analyses was set at $p < 0.05$. Frequency, percentage, arithmetic mean, and standard deviation were used to analyze the descriptive characteristics of the participants. Significant differences were interpreted using a reference of $p < 0.05$ in the study.

The results indicate that professional voice users in various occupational groups lack sufficient voice awareness and do not pay enough attention to their voice usage. Although no significant difference was found in the Voice Handicap Index according to profession, significant differences were observed in other parameters.

Keywords: Voice, Voice Awareness, Professional Voice, Voice Hygiene, Professional Voice User.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR DİZİNİ	vii
GİRİŞ: KONUyla İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE ALAN YAZIN	1
BÖLÜM 1.....	5
1.1. ARAŞTIRMA AMACI	5
1.2. ARAŞTIRMA SORULARI.....	5
BÖLÜM 2. YÖNTEM	6
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ	6
2.2. ÇALIŞMA GRUBU	6
2.3. ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLME VE DIŞLANMA KRİTERLERİ	6
2.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	6
2.5. VERİ TOPLAMA İŞLEMİ	7
2.6. VERİLERİN ANALİZİ	7
BÖLÜM 3. BULGULAR.....	8
3.1. DEMOGRAFİK BİLGİLERE VERİLEN CEVAPLARIN GENEL DAĞILIMLARI	8
3.2. DEMOGRAFİK BİLGİLERE VERİLEN CEVAPLARIN SES HANDİKAP ENDEKSİNE GÖRE DAĞILIMLARI.....	14
3.3. DEMOGRAFİK BİLGİLERE VERİLEN CEVAPLARIN MESLEKLERE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI	18
BÖLÜM 4. TARTIŞMA VE SONUÇ	23
BÖLÜM 5. ÖNERİLER	26

KAYNAKÇA	27
EK 1: ORİJİNALLİK RAPORU	30
EK 2: ETİK KURUL İZİN FORMU	31

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kişilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımları.....	7
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Medeni Durum, Eğitim ve Mesleklere Göre Dağılımları.....	8
Tablo 3. Araştırmaya Katılan Kişilerin“Ev İçinde Bir Yerden Bir Yere Bağırarak Konuşuyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları	9
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gün İçinde Kaç Saat Telefonla Konuşuyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları	9
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gün İçinde Kaç Bardak Su İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları	10
Tablo 6. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Bir Günde Ne Kadar Sigara İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları	10
Tablo 7. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gece Uyumadan Önce Yemek Yer Misiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları	11
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Kişilerin Sağlık Durumları İle İlgili Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımları	11
Tablo 9. Araştırmaya Katılan Kişilerin“Sesinizin Nasıl Olduğunu Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları	12
Tablo 10. Araştırmaya Katılan Kişilerin Konuşma ve Şarkı Sesi Kullanımı İle İlgili Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımları	14
Tablo 11. Araştırmaya Katılan Kişilerin Ses Handikap Endeksine Verdikleri Cevapların Cinsiyetlerine, Mesleklerine ve Medeni Durumlarına Göre Dağılımları.....	15
Tablo 12. Araştırmaya Katılan Kişilerin Ses Handikap Endeksine Verdikleri Cevapların Ev İçerisinde Bağırma Durumuna, Sigara İçme Sıklığına, Şimdiye Kadar Sesleri İle İlgili Şikayetlerinin Olup Olmamasına ve Sesleri İle İlgili Terapi/Eğitim Alıp Almamalarına Göre Dağılımları	16
Tablo 13. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Sesinizle İlgili bir Eğitim/Terapi Aldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması.....	17
Tablo 14. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gün İçinde Kaç Bardak Su İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması.....	18
Tablo 15. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gün İçinde Kaç Saat Telefonla Konuşuyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması	19
Tablo 16. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Ev İçinde Bir Yerden Bir Yere Bağırarak Konuşuyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması.....	20
Tablo 17. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Bir Günde Ne Kadar Su İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması	20

GİRİŞ

Ses, insan iletişimde çok önemli bir yere sahip olup, ses tellerinin titreşimi sonucu ortaya çıkar. Sesin ortaya çıkabilmesi için, larenks, farenks, akciğerler, kas sistemi, ve nörolojik sistemlerin birbiriyle koordineli çalışması gerekir. Ses kişiye özeldir (Erdebil, 2015).

Konuşma akciğerlerimizden çıkan havanın sese dönüşerek boğaz, yumuşak damak, küçük dil, dil, diş ve dudakların çeşitli şekillere girerek ünlü, ünsüz sesleri oluşturmasıyla gerçekleşir. Yalnızca bu organlar konuşmanın oluşabilmesi için yeterli değildir. Seslerin oluşmasını anlamlı bir konuşmaya dönüştürebilmek için işitme organlarının çalışması, doğru sinir akışları ve beyin işlevleri gerekir (Çakan & Gül, 2018).

Mesleklerinde başarılı olmaları ses kalitelerine bağlı olan bireyler profesyonel ses kullanıcısı olarak adlandırılmaktadırlar. Seslerini yaşamlarında birincil iletişim kanalı olarak kullanan meslekler için çeşitli sınıflamalar yapılmıştır; Koufman (Isaacson & Koufman, 1991), “profesyonel ses kullanıcısı” sınıflamasını dört grupta toplamıştır (Ertan, 2006):

1. Elit Ses Kullanıcıları: En ufak bir ses bozukluğu bile bu kişilerin çalışmasını, mesleklerini icra etmelerini engelleyebilir. Bir çok opera sanatçısı ve aktör bu grubun içine girer.
2. Mesleki Ses Kullanıcıları: Seslerinde orta düzey bir etkilenme olduğunda yeterli iş performansını sağlayamayacak olan meslek grupları bu gruba girer. Din görevlileri, öğretmenler, telefon operatörleri, çağrı merkezi çalışanları bu gruba dahildir.
3. Mesleki Ses Kullanıcısı Olmayanlar: Bu gruba dahil olan meslek grupları ancak çok şiddetli ses kısıklığı olursa çalışamazlar. Doktorlar, avukatlar, iş adamları ve satış danışmanları bu gruba dahildir.
4. Mesleğinde Sesini Kullanmayanlar: Seslerinde şiddetli derecede etkilenme olmasına rağmen mesleklerine devam edebilecek kişilerdir. Fabrika işçisi, terzi ve katip gibi meslek grupları bu gruba dahildir. (Sarı, 2023)

Ses kalitelerinin etkilenmesi sonucunda, kişilerin işlerinde gösterdikleri performans da bundan etkilenir. Günümüzde sesin toplum üzerindeki öneminin ve sesini mesleklerinde birincil iletişim kanalı olarak kullanan bireylerin artmasıyla ses mekanizmasındaki sorunlara ve ses eğitime daha çok dikkat çekilmiştir. Doğru ses perdesinden, uygun şiddette ve düzgün artikülasyonla konuşmaya özen gösterilmesi gerekmektedir (Yiğit, 2012).

Profesyonel ses kullanıcılarında çeşitli ses bozukluklarının ya da sese bağlı olarak yaşam kalitesinin etkilendiği çalışmalar bulunmaktadır (Ağduk , 2004). Bu bireyler seslerini diğer gruplara göre daha çok kullandıkları için seslerini yanlış kullandıklarında bazı ses problemleriyle karşılaşabilirler. Ses hijyeni profesyonel ses kullanımı için birincil endişe unsurudur. (Boominathan, Rajendran, Nagarajan, Seethapathy, & Gnanasekar, 2008)

Ses hijyeni ile ilgili bir çalışmada, 46 kişiden oluşan öğrencilerin içinden 23'üne ses hijyeni eğitimi ve ses terapisi uygulanmıştır. Diğer 23 öğrenciye ise bunların hiçbiri uygulanmamıştır. Araştırmanın sonucuna bakıldığında ses terapisinin etkili olduğu görülmüştür fakat ses hijyeni konusunda yapılan eğitimlerin, sesi koruyucu alışkanlıkları geliştirmede başarısız olduğu görülmüştür (Timmermans, Bodt, Wuyts, & Heyning, 2004).

Profesyonel ses kullanıcılarının seslerini kullanma şekilleri larengeal vokal fonksiyonlarını etkilemekte olup, seslerini yoğun bir şekilde kullanan bu insanların hatalı ses kullanımları fonksiyonel ve/veya organik ses patolojilerine yol açmaktadır. Ses bozuklukları, ses kaybı gelişmeden önce de bireylerde fonksiyonel, fiziksel ve psikolojik değişikliklere neden olarak günlük hayatlarını etkilemektedir (Doğan, 2004).

Ses Bozukluğu, ses kalitesinde, ses yüksekliğinde, ses perdesinde, rezonansında ve sürekliliğinde, ses üretimi sırasında oluşan eksiklikler ve bozukluklardır (Çakan ve Gül, 2018).

Ses bozukluğu riski taşıyan meslek grupları hakkındaki literatüre bakıldığında ve ileri dönemde yapılacak olan araştırmalar için tanımlamalar yapmak amaçlandığında, boylamsal çalışma ve ses bozukluğu riskini azaltmaya yönelik müdahale çalışmalarına rastlanmamıştır (Williams, 2003).

Günümüzde sesin toplum hayatındaki öneminin artması ve sesini önemli ölçüde mesleki yaşantılarında kullananların çoğalmasıyla, vokal mekanizmadaki sorunlara ve ses eğitimine daha çok dikkat çekilmiştir (Yiğit, 2012).

Profesyonel ses kullanıcılarının mesleğe başlamadan önce ve daha sonrasında bazı değerlendirmelerden geçmesi gereklidir. Profesyonel ses adayı için anatomik yapı ve fonksiyonlarının sağlıklı ve uygun olup olmadığının bir Kulak Burun Boğaz uzmanı tarafından ve vokal kapasitenin de şan eğitmeni ve dil ve konuşma terapistleri tarafından değerlendirilmesi gerekir (Yiğit, 2012).

Meslekleri nedeni ile seslerini gün içinde yoğun şekilde kullanmaları gereken ve herhangi bir ses problemi nedeni ve tanısı ile Kulak Burun Boğaz kliniğine başvurmamış olan

öğretmenlerden, konservatuar öğrencilerinden, satış elemanlarından, din görevlilerinden, polis memurlarından ve sekreterlerden oluşan 150 kişilik bir grubun ses bozukluğu problemleri Ses Handikap Endeksi kullanılarak değerlendirilmiştir. Ses bozukluğu şikayeti ve tanısı ile Kulak Burun Boğaz kliniğine başvurmamalarına rağmen çalışmaya alınan profesyonel ses kullanıcılarının çeşitli derecelerde ses problemi yaşadıkları saptanmıştır (Doğan, 2004). Ülkemizde mesleklerinden dolayı seslerini gün içinde yoğun şekilde kullanan kişilerin yaşamakta oldukları ses problemlerine rağmen bu sorunları yaşamlarını ileri derecede etkilemedikçe ve problem çok ilerlemedikçe profesyonel bir yardım arayışı içine girmedikleri görülmüştür (Doğan, 2004).

İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyım olarak görev yapan bireylerin seslerini kullanmalarına yönelik farkındalıklarını ve eğer varsa mevcut ses problemlerini tespit etmeyi amaçlayan bir çalışmada sonuçlara bakıldığında katılım gösteren bireylerin ses kullanımına yönelik bilgi ve farkındalıklarının düşük olduğu, çok fazla ses şikayeti yaşadıkları, sık soğuk algınlığı geçirdikleri görülmüştür (Doğanyigit, Kolukırcık, & Metin, 2018).

En çok ses problemi yaşayan ikinci meslek grubu çağrı merkezi çalışanları olduğu bilinmektedir. Çağrı merkezi çalışanlarına ses terapisi uygulandığında, ses terapisinden önce ve sonra elde edilen standart akustik analiz parametrelerinde istatistiksel anlamlı farklara ulaşıldığı görülmüştür (Yeşilyurt & Yelken, 2020).

Şarkı söyleyen bireylerle ilgili konular incelendiğinde, profesyonel seslerin seçimi ve eğitimi, sesin sınıflandırılması, ses grupları, profesyonel ses için performansın önemi ve profesyonel seslerin değerlendirilmesi gibi konular üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak, profesyonel ses kullanıcılarının istenen seviyede müzik kulağına ve sese, ses organını ustaca kullanabilme becerisine ve bunların olması için sağlıklı ses üretim mekanizmasına sahip olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Ses ile ilgili problemlerin çözülmesinde multidisipliner yaklaşımın öneminden bahsedilmiştir (Yigit, 2012).

Öğretmenlik mesleği ile ilgili çalışmalara baktığımızda ise, İsveç'teki 8 hastanede 6 ay boyunca tanı, meslek, yaş ve cinsiyete göre ses bozukluklarının görülmesi raporlanıp sonuçlara bakıldığında, öğretmenlik mesleği diğer meslek gruplarına göre daha yaygın bulunmuştur. Ses hastaları arasında en çok öğretmenlik mesleğinin ses terapisine ihtiyacı olduğu görülmüştür. Ses güçsüzlüğü en yaygın görülen tanı olarak bulunmuştur (Fritzell, 1996).

Genel nüfusa göre öğretmenlerdeki ses bozukluğu ele alındığında bir çalışmada, bir ses bozukluğu anketi kullanılarak 2531 katılımcı dahil edilip araştırmaya başlamışlardır. Öğretmenlerin meslek hayatlarında ses bozukluklarının önemli yer tuttuğunu ve uzmanların, ses bozukluklarının günlük hayatlarını ve yaşam kalitelerini engellediğini düşünmüşlerdir. Öğretmenliğin ses bozuklukları için yüksek risk taşıyan bir meslek grubu olduğunu ortaya koymuşlardır (Nelson, Merrill, Thibeault, Parsa, Gray, & Smith, 2004).

Öğretmenlerin ses hakkında bilgileri ve ses kullanımlarını belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmaya bakıldığında, Antalya il merkez ilköğretim okullarında görevli olan öğretmenlere anket uygulanarak öğretmenlerin ses hakkındaki bilgilerini ve ses kullanımlarının belirlenmeye çalışıldığı görülmüştür. Uygulanan anket sonucunda; öğretmenlerin seslerini gün içinde ortalama olarak 6 saatten fazla kullanmalarına rağmen ses oluşum mekanizmalarını, seslerine iyi gelen ve kötü gelen davranışları, ses ile ilgili hastalıkları yeterince bilmedikleri ve seslerinin risk altında olduğu saptanmıştır (Ağduk , 2004).

Başka bir çalışmada ise Türkçe öğretmen adaylarının seslerini kullanırken bu durumun hayat standartlarını fonksiyonel, ruhsal ve fiziksel açıdan ne ölçüde etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma, Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünün 1, 2, 3 ve 4. sınıflarındaki toplam 215 öğrenciyi kapsamıştır. Sonuç olarak, Türkçe öğretmen adaylarının seslerini kullanırken bu durumun hayat standartlarını fonksiyonel, ruhsal ve fiziksel açıdan ne ölçüde etkilediğinin belirlenmesinde cinsiyet faktörünün herhangi bir etkiye sahip olmadığı görülmüş, Türkçe öğretmen adaylarının seslerinin hayat standartlarını fonksiyonel, ruhsal ve fiziksel açıdan genel olarak olumsuz yönde etkilemediği sonucuna varılmış. Bütün öğretmen ve öğretmen adaylarının sesleri konusunda bilgilendirilmeleri, sesleri ile alakalı bir problem olduğunda öncelikle ne yapmaları gerektiği ile alakalı bilgi sahibi olmaları, kendilerine özgü ses özelliklerinin farkına varmalarının ve seslerini en etkili nasıl kullanmaları gerektiğinin önemli olduğu görülmüştür (Akın, 2016).

Literatür incelendiğinde meslek ve demografik bilgilere göre profesyonel ses kullanıcılarının ses farkındalıkları ile ilgili çalışmaların kısıtlı olduğu, yapılan çalışmalarda da yine bu gruptaki kişilerin ses farkındalık düzeylerinin çok az düzeyde olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM 1

1.1 ARAŞTIRMA AMACI

Bu araştırmada, daha önce ses bozukluğu tanısı almamış çağrı merkezi çalışanları, öğretmenler, pazarcılar, din görevlileri ve satış danışmanlarının ses farkındalık düzeylerini ölçmek amaçlanmıştır.

1.2 ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırma, aşağıdaki sorulara cevap bulmayı amaçlamıştır;

- Profesyonel ses kullanıcıları ses hijyenlerine dikkat ediyor mu?
- Profesyonel ses kullanıcılarının sesleri ile alakalı farkındalıkları ne düzeyde?
- Profesyonel ses kullanıcılarının sesleri ile alakalı herhangi şikayetleri var mı?
- Profesyonel ses kullanıcılarının seslerine karşı bakış açıları nasıl?
- Profesyonel ses kullanıcıları daha önce sesleri ile alakalı bir eğitim almışlar mı?

BÖLÜM 2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları, veri toplama işlemleri ve verilerin analizi açıklanmıştır.

2.1 ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmanın türü tanımlayıcı kesitsel araştırma olarak belirlenmiştir.

2.2 ÇALIŞMA GRUBU

Çalışmaya 45 öğretmen, 23 satış danışmanı, 22 çağrı merkezi çalışanı, 30 din görevlisi ve 34 pazarcı meslek gruplarına mensup 18 yaş üzeri olan toplam 154 kişi katılmıştır.

2.3 ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLME VE DIŞLANMA KRİTERLERİ

Araştırma en az 18 yaş üzeri bireylerle sınırlıdır ve çalışmaya belirlenen meslek gruplarına mensup 18-65+ yaşlarında olan bireyler dahil edilmiştir. Araştırmaya sadece çağrı merkezi çalışanları, öğretmenler, din görevlileri, pazarcılar ve satış danışmanları dahil edilmiştir. Anketin başlangıcında olan onam formunu onaylamayan kişiler ankete dahil edilmemiştir. Bir soruyu boş bırakıp başka soruya geçen kişiler anketi tamamlamadığı için araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırmaya sadece İstanbul ilinde yaşayan kişiler dahil edilmiştir. Anketi yarım bırakan kişiler araştırmaya dahil edilmemişlerdir. Tüm soruları yanıtlayan kişiler araştırmaya dahil edilmişlerdir.

2.4 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Sosyodemografik bilgi formu: araştırmacı tarafından geliştirilen bu formda araştırmaya katılacak bireyler ile ilgili demografik bilgilerin yanı sıra eğitim bilgileri, meslek bilgileri gibi araştırma için önemli olabileceği düşünülen çeşitli değişkenlere yer verilmiştir. Ek olarak **Ses Handikap Endeksi (VHI)** (Tezcaner & Aksoy, 2016) kullanılmıştır. İlk olarak Jacobson ve arkadaşları tarafından geliştirilen değerlendirme aracı 30 maddeden oluşmaktadır (Jacobson, ve diğerleri, 1997). Ses Handikap Endeksi, her tür ses bozukluğuna sahip bireyin ses bozukluğundan dolayı günlük hayatta yaşadıkları handikap düzeyini değerlendirmek için tasarlanmıştır. Rosen ve arkadaşları tarafından 2004 yılında 10 maddelik kısa formu geliştirilmiş ve geçerliği incelenmiştir (Rosen, Lee, Osborne, Zullo, & Murry, 2004). Kılıç ve arkadaşları (2008) tarafından Ses Handikap Endeksi-10 Türkçe versiyonunun güvenilirliği ve geçerliği kanıtlanmıştır. Bu

araştırmada uygulanan Ses Handikap Endeksi 10 sorudan oluşmaktadır. Bireyin sesine karşı olan bakış açısını, sesinin günlük yaşam aktivitelerini etkileme oranını ve sesinin yaşam kalitesine olan etkisini ele almaktadır (Akın, 2016). Araştırma İstanbul genelinde yer alan belirlenmiş meslek grupları üzerinden sürdürülmüştür. Araştırmacı tarafından Google anket üzerinden ilgili ölçekler uygulanarak veriler toplanmıştır.

2.5 VERİ TOPLAMA İŞLEMİ

Bu çalışmada, veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi ile veri toplama tekniği kullanılmıştır. Çalışma için, katılmayı kabul eden kişiler anketin başındaki onam formunu onaylayıp ankete başlamışlardır. Görüşme formunda sorulan sorulara eksiksiz cevaplar verilmesi önemlidir, bu nedenle anketteki sorular sırasıyla cevaplanmadan bir sonraki soruya geçilmemesi gerekmektedir.

2.6 VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında anketi dolduran kişiler tarafından verilen yanıtlar, daha önceden belirlenmiş olan kategoriler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sonrasında bu kategorilere ilişkin verilen yanıtlar SPSS 25 versiyon programına aktarılmıştır. Değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu görsel (histogram ve olasılık grafikleri) ve analitik yöntemlerle (Kolmogrov-Smirnov/ Shapiro-Wilk) incelenmiştir. Tanımlayıcı analizler normal dağılan değişkenler için ortalama ve standart sapmalar kullanılarak verilmiştir. Grup karşılaştırmaları için parametrik olmayan test (Mann-Whitney U test ile Kruskal-Wallis-H testi) testleri uygulanmıştır. Anlamlı çıkan korelasyonlar için gerekli yorumlama; korelasyon değerlendirme kriterlerine uygun olarak yapılmıştır. İstatistiksel analizler için anlamlılık seviyesi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir. Değişkenlerde cinsiyet farkını tespit etmek amacıyla normallik varsayımının karşılanmasına bağlı olarak Bağımsız Örneklem T ya da Mann-Whitney testi kullanılmıştır. Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerinin çözümlenmesinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapmadan yararlanılmıştır. Çalışmada istatistiksel olarak önemli farklılıklar $p<0.05$ esas alınarak yorumlanmıştır.

BÖLÜM 3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırma kapsamında kullanılan anket formu kapsamında toplanan verilerin analiz işlemleri sonucunda elde edilen bulgular tablolar ve yorumlar şeklinde yer almaktadır.

3.1. DEMOGRAFİK BİLGİLERE VERİLEN CEVAPLARIN GENEL DAĞILIMLARI

Bu bölümde ankete katılan kişilerin demografik bilgiler kısmına verdiği cevapların genel dağılımları bulunmaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kişilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımları

Demografik Faktör	Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
Cinsiyet	Kadın	93	% 60.4	% 60.4
	Erkek	61	% 39.6	% 100.0
Yaş	18-25 yaş	34	% 22.1	% 22.1
	26-40 yaş	78	% 50.6	% 72.7
	41-50 yaş	24	% 15.6	% 88.3
	50 ve üzeri yaş	18	% 11.7	% 100.0

Tablo 1’de araştırmaya, 18-25 yaş arası 34 kişinin katıldığı ve bu 34 kişinin toplam kişi çoğunluğunun %22.1’ini oluşturduğu görülmektedir. 26-40 yaş arası ise 78 kişinin katıldığı ve toplam kişi çoğunluğunun %50.6’sını oluşturduğu görülmektedir. 41-50 yaş arasında 24, 50 yaş ve üzerinde ise 18 kişinin katıldığı bu çalışmada katılan kişilerin çoğunluğunun 26-40 yaş arasında olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin cinsiyete göre dağılım sayılarına bakıldığında erkek katılımcıların (%60.4) kadın katılımcılara (%39.6) oranla daha fazla katılım sağladığı saptanmıştır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Medeni Durum, Eğitim ve Mesleklere Göre Dağılımları

Demografik Faktör	Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
Medeni Durum	Bekar	67	% 43.5	% 43.5
	Evli	87	% 56.5	% 100.0
Eğitim Durumu	Doktora	1	% 0.6	% 0.6
	Lisans	83	% 53.9	% 54.5
	Lise	45	% 29.2	% 83.8
	Yüksek Lisans	14	% 9.1	% 92.9
	Ön Lisans	11	% 7.1	% 100.0
	Din Görevlisi	30	% 19.5	% 19.5
Meslek	Çağrı Merkezi Çalışanı	22	% 14.3	% 33.8
	Pazarcı	34	% 22.1	% 55.8
	Satış Danışmanları	23	% 14.9	% 70.8
	Öğretmen	45	% 29.2	% 100.0

Tablo 2’de araştırmaya katılan kişilerin medeni durumlarına göre dağılım sayılarına bakıldığında, çalışmaya katılan kişilerin çoğunluğunu evli bireylerin oluşturduğu görülmüştür. Evli bireyler toplam kişi sayısının %56.5’ini oluştururken, bekar bireyler ise %43.5’ini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında katılan kişilerin çoğunluğunu 83 kişi yani %53.9 ile lisans mezunları oluşturmaktadır. Doktora eğitim seviyesinde 1 kişi, lise eğitimi seviyesinde 45 kişi, yüksek lisans eğitimi seviyesinde 14 kişi ve ön lisans eğitimi seviyesinde ise 11 kişinin katılım sağladığı görülmektedir. Mesleklere göre dağılıma bakıldığında ise, araştırmaya 30 din görevlisi, 22 çağrı merkezi çalışanları, 34 pazarcı, 23 satış danışmanı ve 45 öğretmenin katılım sağladığı saptanmıştır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Ev İçinde Bir Yerden Bir Yere Bağırarak Konuşuyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
Evet	81	% 52.6	% 52.6
Hayır	73	% 47.4	% 100.0

Tablo 3’de “ev içinde bir yerden bir yere bağırarak konuşuyor musunuz?” sorusuna cevap verenlerin sayısal dağılımları görülmektedir. 81 kişinin evet dediği, 73 kişinin ise hayır dediği görülmüştür.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gün İçinde Kaç Saat Telefonla Konuşuyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
0-2 saat	93	% 60.4	% 60.4
2-4 saat	34	% 22.1	% 82.5
4-6 saat	14	% 9.1	% 91.6
6 saat ve üzeri	13	% 8.4	% 100.0

Tablo 4’e bakıldığında gün içindeki telefonla konuşma sürelerine verilen cevapların dağılımı görülmektedir. 0-2 saat aralığında verilen cevapların sayısı 93 olup toplam katılımcıların %60.4’ünü kapsamaktadır. 2-4 saat arası cevabını veren kişilerin 34, 4-6 saat arası cevabını veren kişilerin 14, 6 saat ve üzeri telefonla konuşan kişilerin ise 13 kişi olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gün İçinde Kaç Bardak Su İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
2-4 Bardak	29	% 18.8	% 18.8
4-6 Bardak	59	% 38.3	% 57.1

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gün İçinde Kaç Bardak Su İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
6-8 Bardak	35	% 22.7	% 79.9
8 Bardaktan Fazla	31	% 20.1	% 100.0

Araştırmaya katılan kişilerin gün içinde içtikleri su miktarı tablo 5’te görülmektedir. 2-4 bardak arasında su içen 29 kişi, 4-6 bardak arası su için 59 kişi, 6-8 bardak arası su içen 35 kişi ve 8 bardaktan fazla su içen 31 kişi olduğu görülmüştür.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Bir Günde Ne Kadar Sigara İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
1 Paketten Az	43	% 27.9	% 27.9
1 Paketten Fazla	21	% 13.6	% 41.6
Sigara Kullanmıyorum	90	% 58.4	% 100.0

Tablo 6’ya bakıldığında katılımcıların bir günde ne kadar sigara içtikleri görülmektedir. Sigara kullanmayan kişilerin sayısı 90 olup araştırmaya katılan kişilerin %58.4’ünü oluşturmaktadırlar. Gün içinde 1 paketten az sigara içen 43 kişinin ve 1 paketten fazla sigara içen ise 21 kişinin katılım sağladığı görülmektedir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gece Uyumadan Önce Yemek Yer Misiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
Evet	62	% 40.3	% 40.3
Hayır	92	% 59.7	% 100.0

Tablo 7’de araştırmaya katılan kişilerin gece uyumadan önce yemek yiyip yemediklerini görmekteyiz. Gece uyumadan önce yemek yiyen 62 kişi, gece uyumadan önce yemek yemeyen ise 92 kişi olduğunu görmekteyiz.

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Kişilerin Sağlık Durumları İle İlgili Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Sorular	Gruplar	N	Yüzde%	% Yığılmalı
“Sık Sık Soğuk Algınlığı Geçirir Misiniz?”	Evet	36	% 23.4	% 23.4
	Hayır	118	% 76.6	% 100.0
“Belirli Bir Tıbbi Sorunuz Var Mı?”	Evet	26	% 16.9	% 16.9
	Hayır	127	% 82.5	% 99.4
	Sinüzit Troid	1	% 0.6	% 100.0
“Sesinizle İlgili Bir Eğitim/Terapi Aldınız Mı?”	Evet	18	% 11.7	% 11.7
	Hayır	136	% 88.3	% 100.0
“Şimdiye Kadar Sesinizle İlgili Bir Şikayetiniz Oldu Mu?”	Evet	38	% 24.7	% 24.7
	Hayır	116	% 75.3	% 100.0
“Şuan Sesinizle İlgili Bir Rahatsızlığınız Olduğunu Düşünüyor Musunuz?”	Evet	15	% 9.7	% 9.7
	Hayır	139	% 90.3	% 100.0

Tablo 8’de araştırmaya katılan bireylerin sağlık durumlarıyla ilgili sorulara verdikleri cevaplar incelenmiştir. Öncelikle sık sık soğuk algınlığı geçirip geçirmediğine bakılmıştır. Sık sık soğuk algınlığı geçiren 36 kişi olduğunu ve katılımcıların büyük bir çoğunluğunun ise (118 kişi,%76.6) sık sık soğuk algınlığı geçirmediğini görmekteyiz. Alt satırda ise araştırmaya katılan kişilerin belirli bir tıbbi sorunu olup olmadığı görülmektedir. Katılımcıların 127’sinin bir tıbbi sorunu olmadığı, 26’sının ise tıbbi sorunu olduğu ve bu 26 kişi içinden 1 kişinin ise sinüzit ve tiroid hastalığı bulunduğu görülmüştür. Sonraki soruda katılımcıların sesleri ile ilgili bir terapi veya

eğitim alıp almadıkları sorgulanmıştır. Katılımcıların 136'sının sesleriyle ilgili bir eğitim veya terapi almadığı, 18'inin ise sesiyle ilgili eğitim veya terapi aldığı saptanmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin “Şimdiye kadar sesinizle ilgili bir şikayetiniz oldu mu?” sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında katılımcılardan 38 kişinin evet cevabını verdiği, 116 kişinin ise hayır cevabını verdiği görülmektedir. Araştırmaya katılan kişilere şuan sesleri ile ilgili bir rahatsızlıkları olup olmadığı sorulduğunda 139'unun sesi ile ilgili bir rahatsızlığı olmadığı, 15 kişinin ise şuada sesiyle ilgili problem yaşadığı saptanmıştır.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Sesinizin Nasıl Olduğunu Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
Boğuk	5	% 3.2	% 3.2
Boğuk, Çatallı	1	% 0.6	% 3.9
Güçlü	26	% 16.9	% 20.8
Güçlü, Hoş, Rahatlatıcı	1	% 0.6	% 21.4
Hoş, Rahatlatıcı	20	% 13.0	% 34.4
Kalın	31	% 20.1	% 54.5
Kalın, Boğuk	1	% 0.6	% 55.2
Kalın, Güçlü	1	% 0.6	% 55.8
Kalın, Güçlü, Hoş, Rahatlatıcı	2	% 1.3	% 57.1
Kalın, Güçlü, Kulağı Rahatsız Edici	1	% 0.6	% 57.8
Kalın, Kulağı Rahatsız Edici	2	% 1.3	% 59.1
Kalın, Sert	2	% 1.3	% 60.4
Kalın, Sert, Güçlü	2	% 1.3	% 61.7
Kalın, Sert, Güçlü, Hoş, Rahatlatıcı	1	% 0.6	% 62.3
Kalın, Sert, Çatallı, Güçlü	1	% 0.6	% 63.0
Kalın, Çatallı	2	% 1.3	% 64.3
Kalın, İnce, Güçlü, Hoş, Rahatlatıcı	1	% 0.6	% 64.9
Kulağı Rahatsız Edici	3	% 1.9	% 66.9
Sert	4	% 2.6	% 69.5
Sert, Güçlü	1	% 0.6	% 70.1
Sert, Kulağı Rahatsız Edici	1	% 0.6	% 70.8
Sert, Çatallı	1	% 0.6	% 71.4
Normal	1	% 0.6	% 72.1
Çatallı	6	% 3.9	% 76.0

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Sesinizin Nasıl Olduğunu Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Gruplar	N	% Yüzde	% Yığılmalı
İnce	29	% 18.8	% 94.8
İnce, Boğuk, Çatallı	1	% 0.6	% 95.5
İnce, Güçlü	3	% 1.9	% 97.4
İnce, Güçlü, Hoş, Rahatlatıcı	1	% 0.6	% 98.1
İnce, Hoş, Rahatlatıcı	1	% 0.6	% 98.7
İnce, Kulağı Rahatsız Edici	1	% 0.6	% 99.4
İnce, Çatallı	1	% 0.6	% 100.0

Tablo 9’da çalışmaya katılan kişilerin seslerine karşı düşünceleri sorgulanmıştır. Sonuçlara bakıldığında ise 31 kişinin sesini kalın bulduğu, 26 kişinin sesini güçlü bulduğu, 20 kişinin sesini hoş,rahatlatıcı bulduğu, 5 kişinin sesini boğuk bulduğu, 29 kişinin sesini sadece ince bulduğu, 1 kişinin sesini hem boğuk hem de çatallı bulduğu, 1 kişinin sesini hem güçlü hem de hoş, rahatlatıcı bulduğu, 1 kişinin sesini kalın ve boğuk bulduğu, 1 kişinin sesini kalın ve güçlü bulduğu, 2 kişinin sesini kalın, güçlü ve hoş, rahatlatıcı bulduğu, bir başka kişinin ise sesini kalın, güçlü ve kulağı rahatsız edici bulduğu görülmüştür. 2 kişinin sesini kalın ve kulağı rahatsız edici bulduğu, 2 kişinin kalın ve sert bulduğu, 2 kişinin sesini kalın, sert ve güçlü bulduğu, 1 kişinin kalın, sert, güçlü ve hoş, rahatlatıcı bulduğu, 3 kişinin sesini kulağı rahatsız edici bulduğu, 4 kişinin sesini sert bulduğu, 1 kişinin sesini sert ve güçlü, 1 kişinin sesini sert ve kulağı rahatsız edici bulduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

3.2. DEMOGRAFİK BİLGİLERE VERİLEN CEVAPLARIN SES HANDİKAP ENDEKSİNE GÖRE DAĞILIMLARI

Bu bölümde araştırmaya katılan kişilerin Demografik Bilgiler’e verdikleri cevapların, Ses Handikap Endeksi’ne göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Kişilerin Konuşma ve Şarkı Sesi Kullanımı İle İlgili Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Sorular	Gruplar	N	Yüzde%	% Yığılmalı	p
---------	---------	---	--------	-------------	---

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Kişilerin Konuşma ve Şarkı Sesi Kullanımı İle İlgili Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımları

Sorular	Gruplar	N	Yüzde%	% Yığılmalı	P
“Konuşma Sesi Kullanımıyla İlgili Olarak Sizin İçin Hangisi Doğru?”	Normal Konuşan Bir İnsanım.	103	% 66.9	% 66.9	0.303
	Çok Az Konuşurum.	19	% 12.3	% 79.2	
	Çok Fazla Konuşurum.	32	% 20.8	% 100.0	
“Şarkı Sesi Kullanımıyla İlgili Olarak Sizin İçin Hangisi Doğru?”	Hiç Şarkı Söylenem.	47	% 30.5	% 30.5	
	Zaman Zaman Şarkı Söylerim.	80	% 51.9	% 82.5	
	Çok Sık Şarkı Söylerim.	27	% 17.5	% 100.0	

Tablo 10’da Ses Handikap Endeksi’nin ilk maddesi olan konuşma sesi kullanımıyla ilgili soruya katılımcıların verdiği cevaplar görülmektedir. Bu madde için Mann-Whitney U yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılardan 103 kişi normal konuşan bir insan olduğunu, 32 kişi çok fazla konuştuğunu, 19 kişi ise çok az konuştuğunu belirtmiştir. Şarkı sesi kullanımına bakıldığında katılımcıların %51.9’u zaman zaman şarkı söylediğini, %30.5’i hiç şarkı söylemediğini, %17.5’i de çok sık şarkı söylediğini belirtmiştir.

Tablo 11. Araştırmaya Katılan Kişilerin Ses Handikap Endeksine Verdikleri Cevapların Cinsiyetlerine, Mesleklerine ve Medeni Durumlarına Göre Dağılımları

Bağımlı Değişken	Gruplar	N	Ortalama	Ortanca	SS	P
Ses Handikap Endeksi	Erkek	93	2.89	1.00	4.12	
	Kadın	61	3.16	2.00	3.49	
Ses Handikap Endeksi	Din Görevlisi	30	3.67	1.00	5.59	0.471

Tablo 11. Araştırmaya Katılan Kişilerin Ses Handikap Endeksine Verdikleri Cevapların Cinsiyetlerine, Mesleklerine ve Medeni Durumlarına Göre Dağılımları

Bağımlı Değişken	Gruplar	N	Ortalama	Ortanca	SS	P
Ses Handikap Endeksi	Çağrı Merkezi Çalışanları	22	3.00	2.50	2.88	0.049*
	Pazarcı	34	2.53	1.00	3.40	
	Satış Danışmanları	23	2.04	1	2.57	
	Öğretmen	45	3.40	2	3.82	
	Bekar	67	3.22	3.00	3.30	
	Evli	87	2.83	1.00	4.28	

Tablo 11'e baktığımızda Mann-Whitney U test sonucuna göre Ses Handikap Endeks puanında, cinsiyet grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. ($u = 2566, p = 0.303$). Kruskal-Wallis test sonucuna göre Ses Handikap Endeks puanında, meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. ($X^2 = 3.55, P = .471$). Mann-Whitney U test sonucuna göre Ses Handikap Endeks puanında, medeni durum grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. ($U = 2390, P = .049^*$). Medeni durumu bekar olanların Ses Handikap Endeks medyanı evli grubun medyanına göre daha yüksektir. Buradan anlaşıldığı üzere medeni durumu bekar olan kişilerin sesleriyle ilgili farkındalıklarının ve seslerinin yaşamlarındaki olumsuz etkilerinin, medeni durumu evli olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 12. Araştırmaya Katılan Kişilerin Ses Handikap Endeksine Verdikleri Cevapların Ev İçerisinde Bağırma Durumlarına, Sigara İçme Sıklığına, Şimdiye Kadar Sesleri İle İlgili Şikayetlerinin Olup Olmamasına ve Sesleri İle İlgili Terapi/Eğitim Alıp Almamalarına Göre Dağılımları

Bağımlı Değişken	Gruplar	N	Ortalama	Ortanca	SS	P
Ses Handikap Endeksi	Evet	81	3.73	3.00	4.31	0.014*
	Hayır	73	2.19	1.00	3.17	
Ses Handikap Endeksi	1 Paketten Az	43	1.74	0	3.50	0.003*
	1 Paketten Fazla	21	4.14	3	3.79	
	Sigara Kullanmıyorum	90	3.33	2.00	3.95	
Ses Handikap Endeksi	Evet	38	5.08	4.00	5.19	0.003*
	Hayır	116	2.32	1.00	3.07	
Ses Handikap Endeksi	Evet	18	3.61	2.50	4.15	0.383
	Hayır	136	2.92	1.00	3.85	

Tablo 12’de Mann-Whitney U test sonucuna göre Ses Handikap Endeks puanında, ev içerisinde bağırma durum grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. ($u = 2298, p = .014^*$). Ev içerisinde bağırma durumuna evet yanıtı veren grubun Ses Handikap Endeks medyanı, ev içerisinde bağırma yanıtına hayır yanıtı veren gruptan daha yüksektir. Bu sonuca göre ev içerisinde bir yerden bir yere bağırarak konuşan kişilerin sesleriyle ilgili olumsuz düşüncelerinin, ev içerisinde bir yerden bir yere bağırarak konuşmayanlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Alt satıra bakıldığında Kruskal-Wallis test sonucuna göre Ses Handikap Endeks puanında, “Bir Günde Ne Kadar Sigara İçiyorsunuz?” yanıt grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. ($X^2 = 11.4, P = .003^*$). İkili karşılaştırmalara göre 1 paketten az sigara kullanan grup ile sigara kullanmıyorum gruplarında ve 1 paketten az, 1 paketten fazla sigara kullanan gruplar arasında farklılık bulunmaktadır. Tabloya göre 1 paketten az sigara

kullanan grubun, sigara kullanmayan gruba göre ölçekten aldığı puan daha düşüktür. Mann-Whitney U test sonucuna göre Ses Handikap Endeks puanında, “Şimdiye Kadar Sesiniz İle İlgili Şikayetiniz Oldu Mu?” yanıt grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. ($u = 1512, p = .003^*$). Evet yanıtı veren grubun Ses Handikap Endeks medyanı hayır yanıtı veren gruptan daha yüksektir. Bu sebeple daha önce sesiyle ilgili problem yaşamış kişilerin seslerine karşı bakış açıları ve sesleri sebebiyle yaşadığı problemler daha çok ve daha olumsuzdur. 4. Satırda Mann-Whitney U test sonucuna göre Ses Handikap Endeks puanında, “Sesiniz İle İlgili Bir Eğitim Terapi Aldınız Mı?” yanıt grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. ($U = 1073, P = .383$)

3.3. DEMOGRAFİK BİLGİLERE VERİLEN CEVAPLARIN MESLEKLERE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde demografik bilgilerde yer alan sorulara verilen yanıtların mesleklere göre karşılaştırılmaları yapılmıştır.

Tablo 13. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Sesinizle İlgili Bir Eğitim/Terapi Aldınız Mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması

Mesleğiniz	Sesinizle ilgili bir eğitim/terapi aldınız mı?		Toplam
	Evet	Hayır	
Din Görevlisi	10 % 33.3	20 % 66.7	30 % 100.0
Çağrı merkezi çalışanları	2 % 9.1	20 % 90.9	22 % 100.0
Pazarcı	1 % 2.9	33 % 97.1	34 % 100.0
Satış Danışmanları	2 % 8.7	21 % 91.3	23 % 100.0
Öğretmen	3 % 6.7	42 % 93.3	45 % 100.0
Toplam	18 % 11.7	136 % 88.3	154 % 100.0

Tablo 13. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Sesinizle İlgili Bir Eğitim/Terapi Aldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması

Mesleğiniz	Sesinizle ilgili bir eğitim/terapi aldınız mı?		Toplam
	Evet	Hayır	

Tablo 13’de araştırmaya katılan kişiler meslek gruplarına göre sesiyle ilgili bir eğitim/terapi alıp almamasına göre karşılaştırılmıştır. Toplamda 154 kişi içinden 18 kişinin sesiyle ilgili bir eğitim/terapi aldığı görülmüştür. Bu kişiler içinden sesiyle ilgili en çok eğitim/terapi alan meslek grubu din görevlileri olduğu görülmüştür. Sesiyle ilgili en az eğitim/terapi alan meslek grubu ise pazarcılar olarak bulunmuştur.

Tablo 14. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gün İçinde Kaç Bardak Su İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması

Mesleğiniz	Gün içinde kaç bardak su içiyorsunuz?				Toplam
	2-4 bardak	4-6 bardak	6-8 bardak	8 bardakta n fazla	
Din Görevlisi	7 %23.3	12 %40.0	8 %26.7	3 %10.0	30 %100.0
Çağrı merkezi çalışanları	2 %9.1	6 %27.3	7 %31.8	7 %31.8	22 %100.0
Pazarcı	6 %17.6	14 %41.2	6 %17.6	8 %23.5	34 %100.0
Satış Danışmanları	3 %13.0	7 %30.4	7 %30.4	6 %26.1	23 %100.0
Öğretmen	11 %24.4	20 %44.4	7 %15.6	7 %15.6	45 %100.0
Toplam	29 %18.8	59 %38.3	35 %22.7	31 %20.1	154 %100.0

Tablo 14’e bakıldığında belirtilen mesleklere mensup kişilerin gün içindeki su içme miktarları görülmektedir. Meslek gruplarının çoğunlukla gün içinde 4-6 bardak arası su içtiği görülmüştür.

Tablo 15. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Gün İçinde Kaç Saat Telefonla Konuşuyor-sunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması

Mesleğiniz	Gün içinde kaç saat telefonda konuşuyor-sunuz?				Toplam
	0-2 saat	2-4 saat	4-6 saat	6 saat ve üzeri	
Din Görevlisi	18 %60.0	9 %30.0	2 %6.7	1 %3.3	30 %100.0
Müşteri Hizmetleri-Operatör Çalışanları	5 %22.7	4 %18.2	3 %13.6	10 %45.5	22 %100.0
Pazarcı	20 %58.8	9 %26.5	5 %14.7	0 %0.0	34 %100.0
Satış Danışmanları	11 %47.8	7 %30.4	4 %17.4	1 %4.3	23 %100.0
Öğretmen	39 %86.7	5 %11.1	0 %0.0	1 %2.2	45 %100.0
Toplam	93 %60.4	34 %22.1	14 %9.1	13 %8.4	154 %100.0

Tablo 15’te araştırmaya katılan meslek gruplarının gün içinde telefonla konuşma sürelerine bakılmıştır. Katılan meslek grupları içinde gün içinde en çok telefonla konuşan meslek grubunun çağrı merkezi çalışanları olduğu görülmüştür ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Katılan kişilerin büyük çoğunluğunun (%60.4) 0-2 saat arası telefonla konuştuğu saptanmıştır.

Tablo 16. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Ev İçinde Bir Yerden Bir Yere Bağırarak Konuşuyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması

Mesleğiniz	Ev içinde bir yerden bir yere bağırarak konuşuyor musunuz?		Toplam
	Evet	Hayır	
Din Görevlisi	6 %20.0	24 %80.0	30 %100.0
Müşteri Hizmetleri-Operatör Çalışanları	9 %40.9	13 %59.1	22 %100.0

Tablo 16. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Ev İçinde Bir Yerden Bir Yere Bağırarak Konuşuyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması

Mesleğiniz	Ev içinde bir yerden bir yere bağırarak konuşuyor musunuz?		Toplam
	Evet	Hayır	
Pazarcı	18 %52.9	16 %47.1	34 %100.0
Satış Danışmanları	18 %78.3	5 %21.7	23 %100.0
Öğretmen	30 %66.7	15 %33.3	45 %100.0
Toplam	81 %52.6	73 %47.4	154 %100.0

Tablo 16’ya bakıldığında meslek gruplarının ev içinde bir yerden bir yere bağırarak konuşma durumları görülmektedir. Bağırarak konuşmamaya en çok dikkat eden meslek grubunun din görevlileri olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin %66.7’sinin, pazarcıların %52.9’unun, satış danışmanlarının %78.3’ünün, çağrı merkezi çalışanlarının %40.9’unun, din görevlilerinin ise diğer meslek gruplarına oranla %20’sinin ev içinde bir yerden bir yere bağırarak konuştuğu görülmüştür.

Tablo 17. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Bir Günde Ne kadar Sigara İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması

Mesleğiniz	Bir günde ne kadar sigara içiyorsunuz?			Toplam
	1 paketten az	1 paketten fazla	Sigara kullanmıyoru m	
Din Görevlisi	11 %36.7	3 %10.0	16 %53.3	30 %100.0
Çağrı merkezi çalışanları	2 %9.1	4 %18.2	16 %72.7	22 %100.0
Pazarcı	5	11	18	34

Tablo 17. Araştırmaya Katılan Kişilerin “Bir Günde Ne kadar Sigara İçiyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleklere Göre Karşılaştırılması

Mesleğiniz	Bir günde ne kadar sigara içiyorsunuz?			Toplam
	1 paketten az	1 paketten fazla	Sigara kullanmıyoru m	
	%14.7	%32.4	%52.9	%100.0
Satış Danışmanları	10	2	11	23
	%43.5	%8.7	%47.8	%100.0
Öğretmen	15	1	29	45
	%33.3	%2.2	%64.4	%100.0
Toplam	43	21	90	154
	%27.9	%13.6	%58.4	%100.0

Tablo 17’ye baktığımızda araştırmaya katılım gösteren meslek gruplarının gün içinde sigara içme durumlarının karşılaştırılması görülmektedir. Gün içinde 1 paketten fazla sigara içenlerin dağılımının en çok olduğu meslek grubunun pazarcılar olduğu görülmüştür. Genel dağılıma bakıldığında sigara kullanmayan kişilerin çoğunlukta (%58.4) görülmüştür.

BÖLÜM 4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Mesleklerinde birincil iletişim kanalı olarak seslerini kullanan bireyler açısından sesin kullanımının doğru gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Bu bireyler seslerini diğer gruplara göre daha çok kullandıkları için seslerini yanlış kullandıklarında bazı ses problemleriyle karşılaşabilirler. Günümüzde sesin toplum üzerindeki öneminin ve sesini mesleki olarak kullanan bireylerin artmasıyla ses mekanizmasındaki sorunlara ve ses eğitime daha çok dikkat çekilmiştir. Profesyonel ses kullanıcılarının seslerini olumsuz yönde etkileyen faktörlere bakıldığında en temel etkenlerden birinin yorgunluk olduğu görülmüştür. (Erdebil, 2015) Bu çalışmada yorgunluk faktörü değerlendirilmemiştir ve çalışmanın bir sınırlılığıdır. (Natour, ve diğerleri, 2018) çalışmasında, çalışma saati ve eğitim düzeyinin ses kalitesi üzerinde etkisini anlamlı olarak bulmuştur fakat bu çalışmada eğitim düzeyi ile ilgili anlamlı bir sonuç bulunamamıştır. (Nelson, ve diğerleri, 2004) çalışmasında, geçmişte ses bozukluğu yaşamış olan kişilerin Ses Handikap Endeksi'ne verdikleri cevaplar arasında anlamlı sonuçlar bulmuştur. Bu çalışmada da daha önce ses bozukluğu yaşayan kişilerin ankete verdikleri puanlar, daha önce ses bozukluğu yaşamamış kişilerin ankete verdiği puanlardan daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç bize geçmişte ses bozukluğu yaşayan bireylerin seslerine karşı daha olumsuz bir düşünce ile yaklaştıklarını göstermektedir. Başka bir çalışmada profesyonel ses kullanıcılarının seslerini kullanma şekillerinin ses kalitelerini ve ses sağlıklarını etkilediği söylenmiştir (Doğan D. , 2004). İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyım olarak görev yapan bireylerin seslerini kullanmalarına yönelik farkındalıklarını ve eğer varsa mevcut ses problemlerini tespit etmeyi amaçlayan bir çalışmada sonuçlara bakıldığında katılım gösteren bireylerin ses kullanımına yönelik bilgi ve farkındalıklarının düşük olduğu, çok fazla ses şikayeti yaşadıkları, sık soğuk algınlığı geçirdikleri görülmüştür (Doğanyigit, Kolukirik, & Metin, 2018). Fakat bu çalışmada Din Görevlisi olarak görev yapan bireylerin sesleriyle alakalı diğer meslek gruplarına göre daha bilgili ve ses farkındalıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Sesiyle alakalı en çok eğitim/terapi alan meslek grubu din görevlileri olarak bulunmuştur. Öğretmenlik mesleği ile ilgili alan yazındaki çalışmalara bakıldığında, öğretmenlerin diğer mesleklere göre daha çok ses bozukluğu yaşadığı ve daha ses bozukluğu açısından daha riskli olduğu görülmektedir (Verdolini & Ramig, 2001). Fakat bu çalışmada öğretmenlik mesleği ve diğer meslekler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. (Verdolini & Ramig, 2001) çalışmasında, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla ses bozukluğu yaşadığını bulmuştur. Bu çalışmada kadın ve erkek

öğretmenler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğretmenlerle ilgili başka bir çalışmaya bakıldığında ise öğretmenlerin ve gelecekte öğretmen olacak öğretmen adaylarının, seslerinin hayat kalitelerine olacak etkilerinin farkında olmayabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır (Eyilikeder, 2011). Bu çalışmada da öğretmenlik mesleğinin ses hijyeni ve ses farkındalığı ile ilgili bilgi ve eğitimlerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Ses bozukluğu tanısı almamış bireylerin sesleriyle alakalı farkındalıklarının mesleklere göre değişkenlik göstermediği saptanmıştır. Bu sonuç, araştırmada daha fazla kişiye ulaşıldığında değişiklik gösterebilecek bir sonuç olarak görülmüştür. Bireyler, sigara kullanma sıklığına göre değerlendirildiğinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ses hijyeni eğitimi ve ses terapisi verilen bir grup öğrencide, ses terapisinin etkililiği görüldüğü ancak ses hijyeni konusunda yapılan eğitimlerin ses koruyucu alışkanlıkları geliştirmede başarısız olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada da bireylerin ses hijyeni ile alakalı bilgilerinin ve uygulamalarının kısıtlı olduğu bulunmuştur (Timmermans, Bodt, Wuyts, & Heyning, 2004). Ses hijyeni ile ilgili başka bir çalışmada ise (Boominathan, Rajendran, Nagarajan, Seethapathy, & Gnanasekar, 2008) en yaygın şekilde ses problemini, politikacıların yaşadığı saptanmıştır. Yine aynı çalışmada öğretmenlerin eğitimleri sebebiyle daha az ses problem yaşadığı görülmüştür. Fakat bu çalışmada öğretmenlerin sesleriyle ilgili bir eğitim almadığı ve diğer meslek gruplarına bakıldığında anlamlı bir fark oluşturmadığı saptanmıştır. Başka bir çalışmada ise bireylerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir, sigara içme, alkol tüketme ve güncel ses sağlığı durumlarının ses sağlığını etkilemesi açısından anlamlı farklılıklar gösterdiği görülmüştür (Byeon, 2016). Bu çalışmada ise yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve sigara içme alışkanlıkları sorgulanmıştır. Bu faktörlerden sadece sigara içme alışkanlıklarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Sigara içen grubun sigara içmeyen gruba göre Ses Handikap Endeksi daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuç bize sigara kullanımının bireyde sesine karşı olumsuz düşünceler yarattığı ve güncel hayatında sesi sebebiyle problem yaşadığını ortaya koymuştur. Belirtilen meslek gruplarının gün içinde telefonla konuşma süreleri araştırıldığında ise en çok telefonla konuşma yapan meslek grubunun çağrı merkezi çalışanları olduğu görülmüştür. Mesleklerini devamlı telefonla görüşme yaparak devam ettiren bu meslek grubunun doğru ses kullanımıyla ilgili bilinçlendirilmesi ve ses hijyenlerine dikkat etmeleri konusunda farkındalık kazanmaları gerekmektedir. Sigara içme alışkanlıklarına bakıldığında ise araştırmaya katılan meslek grupları içinde en çok sigara tüketimi olan grubun pazarcılar olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan tüm meslek grupları profesyonel ses kullanıcısı olup, seslerini birincil iletişim

aracı olarak kullanmaktadırlar. Fakat çalışmanın sonucuna bakıldığında sadece din görevlilerinin görece olarak sesleriyle ilgili farkındalıklarının diğer meslek gruplarına oranla daha yüksek olduğu ve sesleriyle alakalı eğitim/terapi geçmişlerinin olduğu görülmüştür.

Bu araştırma, ses bozukluğu tanısı konmamış, çağrı merkezi çalışanları, öğretmenler, pazarcılar, din görevlileri ve satış danışmanlarındaki ses farkındalıklarını tanımlamayı ve ses özelliklerinin hayat kalitelerini ne derecede etkilediğini ilişkilendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma, birincil iletişim kanalı olarak seslerini kullanan ve belirtilen meslek gruplarına mensup profesyonel ses kullanıcısı olan bireylerin, ses kullanımlarına olan farkındalıklarını saptamak açısından büyük önem taşımaktadır. Profesyonel ses kullanıcıları, mesleklerindeki başarıları ses kalitelerine bağlı olan bireylerdir. Ses kalitesindeki bir değişiklik veya tahribat, çalışmalarındaki performanslarını ve yaşam kalitelerini etkiler. Bu sebeple profesyonel ses kullanıcılarının ses fonksiyonlarını etkileyen çevresel faktörlerin olduğu kuşkusuzdur (Vilkman, 1996). Bireyler sesini profesyonel olarak kullanmaya başladığında sese daha fazla önem verilir ve ses bozuklukları çoğalır. (Timmermans B. , ve diğerleri, 2002) çalışmasında, profesyonel ses kullanıcılarının seslerine yeterli özeni göstermediğini ve gerektiğinden az önlem aldığını söylemiştir. Bu çalışmada da benzer bir sonuç bulunmuştur. Profesyonel ses kullanıcısı olan kişilerin sesleri ile ilgili farkındalıklarının düşük olduğu ve seslerine yeterli önemi göstermedikleri görülmüştür. Alan yazın tarandığında konu ile ilgili çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Sesini profesyonel olarak kullanan meslek grupları üzerinde bu tarz çalışmalar daha fazla yapılmalı ve profesyonel ses kullanıcısı olan bireyler bilinçlendirilmelidir.

BÖLÜM 5.ÖNERİLER

- 1) Profesyonel ses kullanıcısı olan bireylere seslerini daha doğru nasıl kullanabileceklerini öğretebilmek için eğitim/terapi verilebilir.
- 2) Profesyonel ses kullanıcılarının farkındalıklarına ilişkin daha fazla çalışma yapılabilir.
- 3) Profesyonel ses kullanıcısı olan kişilere ses hijyeni ile ilgili bilgilendirmeler yapılabilir.
- 4) Profesyonel ses kullanıcısı olan kişilere sesleri ile ilgili bilinci kazandırmak adına seminerler verilebilir.
- 5) Profesyonel ses kullanıcılarının sesleri ile alakalı problemleri nasıl düzeltebileceklerinden haberdar olmaları için kurslar verilebilir.

KAYNAKÇA

- Ağduk , A. (2004). Öğretmenlerin Ses Kullanım Alışkanlıkları ile Ses Hijyeni ve Ses Hastalıkları Hakkında Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akın, E. (2016). Türkçe Öğretmen Adaylarının Seslerinin Hayat Standartlarını Etkileme Durumunun Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *International Periodical for the Languages,Literature and History Of Turkish or Turkic*, 11(9), 69-82.
- Boominathan, P., Rajendran, A., Nagarajan, R., Seethapathy, J., & Gnanasekar, M. (2008). Vocal Abuse and Vocal Hygiene Practices Among Different Level Professional Voice Users in India: A Survey. *Asia Pacific Journal of Speech , Language and Hearing*, 11(1), 47-53.
- Byeon, H. (2016). Occupational risks for voice disorders: Evidence from a Korea National cross-sectional survey. *Logopedics Phoniatrics Vocology*, 506-706.
- Çakan, M., & Gül, G. (2018). Ses Eğitiminde Kullanılan Nefes ve Ses Egzersizlerinin Konuşma Bozuklarının Giderilmesinde Kullanabilirliği. *AKÜ AMADER*(8).
- Doğan, D. (2004). Profesyonel Ses Kullanıcılarının Seslerinin Değerlendirilmesinde Sübjektif Testlerin Yeri ve Önemi. *XXVII. Türk Ulusal Otorinolarenoloji ve Baş Boyun Cerrahisi Kongresi* . 3. İstanbul: KBB-Forum.
- Doğanyığıt, S., Kolukırk, K., & Metin, M. (2018, Haziran). İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyım Olarak Görev Yapan Bireylerin Ses Kullanımına Yönelik Bilinç Düzeyleri ve Ses Sorunları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 17-42.
- Erdebil, B. (2015). Profesyonel Ses Kullanıcılarının Seslerini Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler Hakkındaki Görüşlerin Belirlenmesi. Turkey: Anadolu University.
- Ertan, E. (2006, Şubat). Oyuncuların ve Oyunculuk Eğitimi Alan Öğrencilerin Sesi Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlere Maruz Kalma Sıklıkları Ses Suistimalli Konuşma Alışkanlıkları ve Ses Yıpranma Semptomlarının Belirlenmesi. Eskişehir.
- Eyilikeder, S. (2011). Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Seslerinin Yaşam Kaliteleri Üzerindeki Etkilerinin Kendileri Tarafından Değerlendirilmelerinin Karşılaştırılması. Turkey.
- Fritzell, B. (1996). Voice disorders and occupations. *Log Phon Vocol*, 21, 7-12.
- Isaacson, G., & Koufman, J. (1991). The Spectrum Of Vocal Dysfunction. *Otolaryngologic Clinics of North America*, 24(5), 985-988.

- Jacobson, B., Johnson, A., Grywalski, C., Silbergleit, A., Jacobson, G., Benninger, M., & Newman, C. (1997). The Voice Handicap Index (VHI) Development and Validation. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 6(3), 66-70.
- Kılıç, M., Okur, E., Yıldırım, İ., Öğüt, F., Denizoğlu, İ., Kızılay, A., . . . Öztarakçı, H. (2008). Reliability and Validity of the Turkish version of the Voice Handicap Index. *Kulak Burun Boğaz İhtisas Dergisi*, 18(3), 139-142.
- Natour, Y., Darawsheh, W., Bashiti, S., Wari, M., Taha, J., & Odeh, T. (2018). A Study of VHI scores and acoustic features in street vendors as occupational voice users. *Journal of Communication Disorders*, 11-21.
- Nelson, R., Merrill, R., Thibeault, S., Parsa, R., Gray, S., & Smith, E. (2004). Prevalence of Voice Disorders in Teachers and the General Population. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 47, 281-293.
- Rosen, C., Lee, A., Osborne, J., Zullo, T., & Murry, T. (2004). Development and Validation of the Voice Handicap Index-10. *The Laryngoscope*, 114(9), 1549-1556.
- Roy, N., Merril, R., Thibeault, S., Parsa, R., Gray, S., & Smith, E. (2004). Prevalence of Voice Disorders in Teachers and the General Population. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 281-293.
- Sarı, A. (2023). Ses Bozukluğu Olan Din Görevlilerine Yönelik 'Ses Handikap İndeksi' Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirliğin Araştırılması.
- Timmermans, B., Bodt, M., Wuyts, F., & Heyning, P. (2004). Training Outcome in Future Professional Voice Users after 18 Months Voice Training. *Folia Phoniatica et Logopaedica*, 120-129.
- Timmermans, B., Bodt, M., Wuyts, F., Boudewijns, A., Clement, G., Peeters, A., & Heyning, P. (2002). Poor voice quality in future elite vocal performers and professional voice users. *Journal of Voice*, 16(3), 372-382.
- Verdolini, K., & Ramig, L. (2001). Review: Occupational risks for voice problems. *Logopedics Phoniatics Vocology*, 26(1), 37-46.
- Vilkman, E. (1996). Occupational risk factors and Voice Disorders. *Logopedics Phoniatics Vocology*, 21(3-4), 137-141.
- Williams, N. (2003). Occupational groups at risk of voice disorders: a review of the literature. *Occupational Medicine*, 53, 456-460.

Yeşilyurt , M., & Yelken, K. (2020). Ses Problemi Yaşayan Çağrı Merkezi Çalışanlarında Ses Terapisinin Etkililiği. *J Acad Res Med*, 185-8.

Yiğit, N. (2012). Profesyonel Ses. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 955-964.